

RAZSTAVA KMEČKO DELO V UMETNOSTNI IN ETNOLOŠKI PODOBI V POMURSKEM MUZEJU MURSKA SOBOTA

Pomurje velja za agrarno pokrajino, ki je danes območje najboljših kmetijskih zemljišč v Sloveniji in je imenovano »žitnica države«. Zato lahko zapišemo, da se kmečka produkcija (kot snovna in nesnovna dediščina) in kmečki način življenja iz preteklosti odražata tudi v muzejskih predmetih v zbirkah Pomurskega muzeja Murska Sobota; močno v etnološki, zgodovinski in arheološki zbirki, najmanj pa v umetnostno-zgodovinski zbirki (pa vendarle tudi v slednji).

Zamisel o razstavi *Kmečko delo v umetnostni in etnološki podobi* je nastala ob snovanju druge razstave o prehranski dediščini. Ker v umetnostnozgodovinski zbirki hranimo sliko Toneta Kralja, na kateri je upodobljeno ličkanje koruze, sva avtorici (Tamara Andrejek in Jelka Pšajd) razmišljali, kako jo vključiti v razstavo. Zaradi vsebinskih razlogov to takrat ni bilo mogoče, zato sva se dogovorili za novo razstavo, kjer bo to delo pomembnega slovenskega umetnika prvič razstavljeno v javnosti in bo hkrati izhodišče za dojetje kmečke podobe tukajšnjega prostora. Vendar pomurskega kmečkega človeka, povezanega z zemljo, ni mogoče razumeti skozi eno samo likovno delo, ki je sicer umetnina, ni pa posebljen produkt tega prostora. Da bi razumeli širino preteklega brezkončnega fizičnega dela kmetov na zemlji, je bilo nujno treba predstaviti še ostala likovna in kiparska dela iz naše muzejske zbirke. To so dela različnih v Pomurju delujočih umetnikov in umetnic, ki prikazujejo kmečka opravila ter likovne in kiparske podobe kmetov in kmečkih mater. Avtorici, ki prihajava z različnih strokovnih področij, sva bili soglasni – likovna in kiparska dela naj bodo osnova razstave, vsi ostali razstavljeni objekti pa naj bodo na drugem mestu. Razstavljene umetniško-dokumentarne (reportažne) fotografije Jožeta Kološe – Kološa pomenijo prehod z umetniškega (likovna dela) na profano (etnološki predmeti) razumevanje kmečkosti. Za odmik od trdo zasidrane podobe o vaško-kmečkem življenju sva etnološke muzejske predmete prepustili v razmislek umetniku Gregorju Purgaju, da jih na svoj način poveže v sožitje z razstavljenimi likovnimi deli. Tako sva dovolili, da etnološke predmete po svoji meri umesti in jih poveže v prostor, če je to potrebno, da postanejo neobremenjeni (drugačni) nosilci informacij.

Ker kmečkega dela ni brez kmeta oziroma njegovih rok in fizičnega dela, je vsebina razstave namenjena tudi kiparski in likovni podobi kmeta, kmetice in njunih otrok; med drugim tudi idealizirani podobi kmečkega dekleta. Idealiziranje slednje, ki ga razumemo kot poenostavljeno razu-

mevanje realnega življenja v podeželskem okolju, se kaže v noši kmečkega dekleta, ki je slikarjev produkt in zamisel. Lahko bi rekli, da je imela delen (če ne že precejšen) vpliv na nastanek kostumirane oblačilne podobe beltinske folklorne skupine. Zdi se, da podoba obrazov kmečkega proletariata v plastikah odraža tiste zgarane obraze – po Cankarjevo – »ki so živeli in niso videli življenja.« Takšnih obrazov smo v naši pokrajini navajeni – vse, kar so posamezniki doživljali, razmišljali in čustvovali, je bilo povezano z zemljo, ki je premalo dala. Etnološki predmeti so tako ob likovni umetnosti zadnja, obrobna stopnja razumevanja vsebine kmečkih del na razstavi. Smiselni in dovolj pomembni naj bodo otrokom ter mladostnikom, ki se še niso naučili, da na kmetiji poleg traktorja in kombajna za kmečka opravila potrebuješ roke ter manjša orodja in pripomočke. Predmet v muzejskem okolju izgubi izvorno rabo in pomen, saj ga ne moremo več opazovati kot del celote, v kateri je bil ustvarjen. Še vedno pa ga lahko s svojo pojavnostjo razumemo v drugačnem kontekstu, recimo kot poklon in spoštovanje kmečkih ljudi in ročnega dela.

Ob likovnih umetninah, reportažno-dokumentarnih fotografijah Jožeta Kološe – Kološa in kmečkih orodjih so na ogled tudi kratki filmi, ki prikazujejo klepanje kose, ročno in strojno molžo ter ritmično udarjanje s prsti oziroma zvočno posnemanje udarcev mlatenja s cepci.

Razstavo spremlja publikacija z istoimenskim naslovom. V njej so štirje prispevki različnih avtoric – umetnostne zgodovinarke Tamare Andrejek, zgodovinarke Tadeje Andrejek ter etnologinje dr. Marije Makarovič in Jelke Pšajd – z različnimi izhodišči pogleda na isto stvar: kmečki stan, ki je z obdelovanjem zemlje proizvajal svojstvene gospodarske in socialne vrednote. Tamara Andrejek predstavi pomurske likovne umetnike in umetnice ter posamezna njihova dela s kmečko tematiko, s poudarkom na načinu pridobitve Kraljeve slike in njeni ohranitvi v Pomurju. Tadeja Andrejek opiše zgodovino kmetijstva med obema svetovnima vojnama v murskosoboškem okraju. Poudari pomen sadjarstva za gorički del in živinoreje kot najdonosnejše in najpomembnejše panoge. Pouči nas o tem, da je prvotna ogrska svinja *mangalica* skorajda popolnoma izginila že med obema svetovnima vojnama. Jelka Pšajd zapiše, da je bilo za tradicionalni ročni način gospodarjenja značilno trdo delo, da je bila dobrodošla vsaka delovna sila ter da so ženske velikokrat prevzemale in opravljale »moška« težka fizična dela. Otroke so navajali na delo že od malega. Na kratko so predstavljena tista kmečka dela,

* Jelka Pšajd, univ. dipl. sociologinja kulture ter etnologinja in kulturna antropologinja, muzejska svetovalka, Pomurski muzej Murska Sobota; jelka.psjajd@pomurski-muzej.si.

Prikaz predenja na razstavi, predica Marija iz Bogojine (foto: Jelka Pšajd, 8. 2. 2023).

ki so upodobljena na likovnih delih: žetev, mlatitev, vprega, phanje kaše, paša, predenje, trganje in ličkanje koruze, prenašanje bremen, klepanje in molža. Najobširnejši je prispevek dr. Marije Makarovič, ki z mislimi domačink in domačinov predstavi kmečko življenje na koroških hribovitih/gorskih kmetijah, ki je veliko nevarnejše in težje od ravninskega. Opozori nas, da število kmetijskih gospodarstev v Sloveniji upada. Poudari, da je kmetijstvo ena

Otroci z zanimanjem sestavljajo Kraljevo sliko in gledajo klepanje kose (foto: Jelka Pšajd, 8. 2. 2023).

pomembnejših gospodarskih panog, ki Slovencem zagotavlja vsaj del hrane, in predvsem, da za delo sposobni člani kmečkih družin v skrbi za ohranjanje obdelovalne površine vsako leto znova poskrbijo, da se okolje ne zarašča. Kot je povedal eden izmed starejših obdelovalcev zemlje iz Vipave: »Kmet je eden od najcenejših plačanih komunalnih delavcev, ki vsako pomlad uredi zemljo, da je napravljena kot nevesta.«

Razstava bo na ogled do konca leta 2023.

Literatura in viri

MAKAROVIČ, Marija: Kmečki gospodarji in gospodinje ter kmečki sinovi in hčere in nagibih za kmetovanje in o kmečkem poklicu. V: Jelka Pšajd (ur.), *Kmečko delo v umetnostni in etnološki podobi*. Murska Sobota: Pomurski muzej Murska Sobota, 2023, 78.

PŠAJD, Jelka (ur.): *Kmečko delo v umetnostni in etnološki podobi*. Murska Sobota: Pomurski muzej Murska Sobota, 2023.